

Universal Declaration of Human Rights - Mende

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Dunya Lahi Nuvuu Lonyisia Va

Magona Yepi

A jifa kiliyei na ke numu vuu kpelee ti maa hewulei lo towa kpaupau le laha va, tonya kee ndileli dunyihu.

A jifa ngawuleehu kee baagbuala nuvugaa ti lonyisia ma ti wanga a pie hindangaa na hii i wotea a nemahugili waa nuvuu ma, dunya ninahu mia mahoingo muvuu i gu i yepe kia ngi longola, kee ngi lanayei kee ngi lima hinda.

A jifa maa ii houni nu mu vuu i wote a ko gomo mahaya nyamu nyamu kee nduwu ya yeya, ke mahoingoe sawei i nuvuu lonyii mavale,

A jifa mahoingo ndiamoyei na ndolesialuahua i leguloma,

A jifa nungei nasia ti ndolei kpele ti woyilei na hu ti lanaya genga koloyayilingoihu,

Kee nuvuu lonya, ngi nuvuu ya, ngi yeyei kee hindui taa nyahii ti lonyei maahewu lei, kee gboma ti ti lia yilinga ko yange yange kee ndevu yekpe la i le guloma.

A jifa ndolei nasia ti dunyi hu ti lahei wumbua a ngoyila ko ti to ke baago ma a yelo na nuvuu va kee ngi lonya ya va,

A jifa kiliyei yaa numu kpelehu hinda yayilingoi ji a lelo guloma,

Fale naa

Komewai na ta toli a

Genela Asembili

Ndenga Ye

Dunya Lahei ji nuvuu lonyinsia va i wote a naiki numui kpelee kee ndolei kpelee va nahii ke numu gbi do ngoyila hugbate gbi na hinda yayilingoi ji ngi enmahu kpoto i lapi kpugu kpugu a numu gaalahu wie i to ke bagoma iye tonei jisia ma kee hugbemboi jisia nungei nasia weti yei ndoo kpele hugbatai ji hu, kee nasia ti ndolongaa hu nahi tii yee ndolo kpele hugbatei jisia bu.

1. Ngayilii Ye Ngilei

Numuvuisia Kpelee ta ti le te ye nduwu ya hu, tao ti nuvuu yei kee ti lonyi maa hewungo. Kiiya kee hindalياهو goola a yelo ti hun. Fale mahoungo ti ti nyonyohu hoi kia ndeegaa.

2. Ngayilii Ye Fele Yei

Hugbatei ji numu kpelee lo va, nu genyei, ngi luwu yegii, nyaha do hindgo, nu layia, Ngewoi na a feli, ngi gili yei, ngi le gi kee ngi gbate ii ma.

Tao maa ii houni nduahua ge i waa nungaa luahu jifa tii gbuani ndolo yilahu, do jifa tia heini ti yekpe va do tii yekpe va.

3. Ngayilii Ye Sawa Yei

Nuvuu gbi ngi lɔnya mia kɔɔ ndevu i ye ngi hu, kɔɔ aa ye nuu bu, tao kɔɔ mahungbee i ye ngi ma.

4. Ngayilii Ye Naani Yei

Maa ii houni ti numu gbi hou nduwɔya hu, ɔɔ ti ngi waa mɔnɛmɔnɛ hinda hu, maa ii houni nuu maajia va nduwɔya hu, tao gbɔma mahoungɔ nduwɔyei ye keyi kgbi lekee i gbɔyɔ.

5. Ngayilii Ye Lɔɔlu Yei

Maa ii houni kɔɔ ti kpaagba hinda la nuu gbi ma, tao kɔɔ ti hinda wee a numu na a ke ke nuvuu yaa a ngie.

6. Ngayilii Ye Weita Yei

Nuvuu gbi lee ngi lɔnya mia kɔɔ sawei i baagɔɔ ngi nuvuu ya ma mia leke gbi.

7. Ngayilii Ye Wɔfila Yei

Nuvuu kpelee ti maahewungɔe sawei gubɔ, tao mahoungɔ sawei i ti mahu wee nahi gbi ee ti hu wɔyɔ. Mahoungɔ sawei i tɔ ke hugbatei ji ee numugbi gbukpuu.

8. Ngayilii Ye Wayakpei

Nuu gbi ngi lɔnya mia kɔɔ sawa kpaambu ngaa yekpe ti ngi lɔnyei mavale a watii na ngi lɔnyi nasia ndɔɔ jawei keni numu a nyani ngi ma.

9. Ngayilii Ye Taalui

Maa ii houni ti numu magba, ti ngi wu kpegbema ɔɔ ti ngi gbe ngi yee a baama hu we.

10. Ngayilii Ye Puui

Nuu gbi ngi lɔnya mia nahii ti la nyɔngaa ngi ma tɛ i ngi maahinda gulanga kɔlehu ɔɔ i sawa kpoukpou nyaninga, kɔɔ ti ye njie na le fofohu, tao kɔɔ sawakpambu jein jein gɔngaa ti loo ngi va.

11. Ngayilii Ye Puu Mahuyelei

1. Nuu gbi ngi lɔnya mia nahi ti la nyɔngaa ngi ma hinda ngamu va, taa kiti lewe haani ti ye njie na le fofohu, tao ti jia a sawe panda pandaa.

2. Maa ii houni ti baa nuu gbi ma a sawahu wee – ndɔɔ yila jawa yo ɔɔ ndunya kpelee jawa. Tao gbɔma maa i houni sawei i kpagbaa la nuu ma na kaahu lewengɔ sawei na ma i nyanini.

12. Ngayilii Ye Puu Mahufilei

Maa ii houni nuu i ye na nahi ta loko wili ngi bundu hinda hu, ngi ye pɛebu hinda, kɔlei kee ngowili na a pili ngitiwoma kia lee ti longɔla, kee kakpama a baagbuama hu we. Maa houngɔ sawei i nuu gbi maawee yee kakpamei ji bondayeya.

13. Ngayilii Ye Puumahu Sawei

1. Mahoungɔ numu gbi i ye hugbembo hu kɔɔ i li mia leke gbi ngi longɔ i li na, tao kɔɔ i hei ndɔɔ gbi leke hu ngi longɔ i heihu.

2. Nuu gbi ngi lɔnya mia kɔɔ i gbua ndɔɔ yila hu i li peka hu, i wee a ngi yee ɔɔ mbaa tinda, tao kɔɔ i yama ngi ndei na hu mia i gbuanina.

14. Ngayilii Ye Puumahu Naanii

1. Nu u gbi lɔnya mia kɔɔ i ngi yaama lɔwu kakpama yeye ndɔɔ yɛka hu, tao kɔɔ i nganeɪ gbuana.
2. Ye sawei ji ɛɛ lɛkpɛ gbi naleke ye numui ji i ndɔlɔ jawa nyanini, tao i hinda gbulanina na ndɔlɔ woyila hugbatei i loila.

15. Ngayilii Ye Puumahu Lɔɔli

1. Nu u gbi lɔnya mia kɔɔ i wote a ndɔlɔlii.
2. Maa i houni kɔɔ ti nu u gbi baa a ngi lɔlii ya, ɔɔ kɔɔ ti ngi baa a ndɔlɔlii ya ndɔɔ yekahu.

16. Ngayilii Ye Puumahu Weitei

1. Hindui taa nyahii na ti lakpangɔ ta sɔɔwelɔ ti ndengaa le, ti genye ii yeni bɛɛ yila, tii yeni bɛɛ a ndɔlɔ yila hunblaa, ɔɔ Ngewɔ veli gbambi yila ma. Ti lɔnye maahewungɔ sɔɔva, sɔɔhu, ɔɔ ji ta lo ti gɔlɛ.
2. Kɔɔ hindui taa nyaha ti sɔɔwɛɛ, a nɛɛ peɪɪ ti veinja wɛ.
3. Bondei mia ndɔlei yei kpɔkui le, fale maahoungɔ heimii kɛ ndɔlɔ gbi ti bondei mahu gbɛɛ kpɔtu kpɔtu.

17. Ngayilii Ye Puumahu Wɔilei

1. Nu u gbi lɔnya mia kɔɔ i ngi wuma haakangaa majɔɔ, tao gbɔma kɔɔ taa nungaa ti makpɔma haaka majɔɔ.
2. Tɛ nu u gbi haaka gbua ngi yeya kia leke ti longɔla.

18. Ngayilii Ye Puumahu Waykpei

Nu u gbi lɔya mia kɔɔ i kiiya wee, kɔɔ i giila gbɔɔ tɔnyɛi le ɔɔ gbɔɔ i lɔnyani, Ngewɔɛ ye gbɔɔ ngi longɔ i feli, ye tonyɛ ji a ngi jein jein lɔ kɔɔ i ngi giliyɛi ɔɔ ngi yewɔveilei wote, I wote bɛɛ atayakpe ɔɔ taa nungaa, fofohu ɔɔ sɔkuma, kɔɔ i nungaa gaa a ngi ngliyɛi kɛɛ ngi yewɔ hindei.

19. Ngayilii Ye Puumahu Taalui

Nu u gbi lɔnya mia kɔɔ i kiliya wee tao kɔɔ i yee kiiyɛina le fofohu, yee tɔnyɛi ji a peɛlɔ yee kiiyɛi ji nu u gbi ɛɛ gbekpa kulɔ, tao kɔɔ i nemahulee kɛɛ ngowii majɔɔ tao kɔɔ ta bɛɛ i fe nungaa wɛ a peɛlɔ gbi hu wɛ, nahi bandowoma gbi ɛɛ waa nduahu.

20. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngoi

1. Nu u gbi lɔnya mia kɔɔ taa nungaa ti gome, tao kɔɔ taa teini ti lee, i na lee hinda huwu va ii le.
2. Tɛɛ nguaa numu gbi la a kpɔli hale kɔɔ i wote a kome ma mɔ.

21. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahuyelei

1. Nu u gbi lɔnya mia kɔɔ ngi loko i ye ngi guamɛti hindeihu, kɛ bɛɛ ta vulii i yehu ɔɔ nungaa tia vulii ta lokoloo ti ma.
2. Nu u gbi lɔnya mia kɔɔ ngi lɔɔhu guamɛti hugbate wie ngoisia ti hiti ngi ma kia lee ta hiti nungaa ye pekeisia ma.
3. Nungaa mia maahoungɔ ti ti guamɛti hei, ti gbayɛi mia a pie a yenge, hulembinga ta yamalɔ ti kɔlei gula, tao ye kɔlei ji a kgula bunduhulɔ, nahii nunghi ɛɛ gbekpa numu gula.

22. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahufelei

Numu gbi lee ndɔɔlɔli a ngie, ngi lɔlei kpɔma hugbate wie ngi va, tao kɔɔ ngi lɔlei taa ngitiwoma hugbate ti pee ye kpɔma hugbatei na i foo ngi ma, tao a majɔɔɔ kialeke ngi lɔlei gbatei kɛɛ ye saweisia ti na, gbɔma kia lekee ye numui bɛɛ ngi hami gii na, kɔɔ wei i lɛgulo.

23. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahusawei

1. Numu gbi lɔnya mia kɔɔ i yenge, tao kɔɔ i ngengei na wie ngi longɔla, kɔɔ i mbelehei majɔɔ ngengemei, tao kɔɔ ti tɔ kengengei ɛɛ ngi lo.

2. Numu gbi lɔnya mia, nahii nduahu gbiima, kɔɔ ti ngi pawa kia a yenge la.

3. Ngenge mɔgbi lɔnya mia kɔɔ ti ngi pawa nahii ta kɛɛ ngi mablaa ta ti magbee gbualɔ hu kia nuvu, tao gbɔma kɔɔ kpɔma yeka i yena ngi va.

4. Ngenge mɔgbi lɔnya mia kɔɔ i wili hugbatehu na ngenga blaa ma vale.

24. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahunaani

Ngenge mɔgbi lɔnya mia kɔɔ i levu tao kɔɔ i kpele yeka gbua, tao gbɔma kɔɔ aa ngenge huguangɔ waa wie, mahoungɔ gbɔma i yaa a ndevu wati majɔɔ, nahi i yaa ye ndevui na wie ma ta yaalɔ a ngi pawa.

25. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahulɔɔlui

1. Numu gbi lɔnya mia kɔɔ ta kɛɛ ngi mablaa ti ye kaahugbua hu, ti mɛhɛɛ yekpe mɛ, ti kula yekpe yili, ti la ndama yekpe, ti hale yekpe majɔɔ, tao gbɔma guameti i ye na ti va, hugbate yekpe i yena ngi va a watii na ɛɛ ye ngege hu, a watii na ngi heigengɔ, watii na ngi wovang, kɛɛ watii na hinda a wa ngi mahu nahii ɛɛ gumbu.

2. Mahoungɔ gbɔma hugbate i ye na kuimeisia kɛɛ ndengaa va. Mahoungɔ ndengaa kpeɛɛ, naa ti kɛ taa ti njeni ti sɔɔhu ɔɔ tii sɔɔhu, ye hugbatei ji i ti maa wɛɛ.

26. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ-Mahuweitei

1. Numu gbi lɔnya mia kɔɔ i kɔɔ gaa. Maa ii houni navoo hinda i ye kɔɔgaala ma, kɛ bɛɛ i wote a ye tɔtɔmɛi. Mahoungɔ kɔɔ gaalei i wote a sawa kpawu kpawu na ndo gbi ɛ gbuama ye tɔtoomi. Nyandengɔ kɔɔ ngenge kɔɔngaa i yna kpoto, kɛɛ kɔɔ yalngɔ gaalei naa va ti nemabu lewengɔ.

2. Kɔɔ gaalei i wote a hinda na a nuu lɛ gulɔma, ngi lɔnyisia kɛɛ ngi hugbemboi. I loko hei hinda yawubu gɔɔla, hinda bu houla kɛɛ ndiamɔya dunyei kpeɛɛ luahu, kenyeisia kɛɛ Ngewɔ vɛli gbambisia luahu, tao kpaya waalɔ ndɔɔ kpele woyila yenge lukuisia hu kɔɔ ndileli i li gulɔma.

3. Bondeisia ti wote a haala bla ta kɛ na kaa ye gbɔɔ ti leingaa ta pee.

27. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ Mahuwɔfilei

1. Numu gbi lɔnya mia kɔɔ ngi loko i ye mia a yena ye kɔndi hinda hu, i ngaa nɛɛ ye ye mbembei hu kɛɛ sayensi ye tekulɔmii taa ye nafɛi.

2. Numu gbi lɔnya mia kɔɔ mahugbee kpɔtu kpɔtu i ye ngi gbate hani ma, i ye a ngole ɔɔ hani lalangɔ ɔɔ sayensi haaka.

28. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ Mahuwayakpei

Numu gbi lɔnya mia kɔɔ ngi yee jawa kɛɛ ngitiwoma gee i yena, na a tɔ kɛ dunya lahei jisias ta hitilɔnga.

29. Ngayilii Ye Nugbɔyɔngɔ Mahutaawui

1. Numu gbi lee, mia i heina, tao a lena gulɔma, mahouingɔ i na hinda hou a loko veinja.
2. Ji numu a ye ngi lɔnyi kɛɛ ngi hugbɛmboi ya yenge ma, na lee a wote a kpɛɛngu a wee a saweilo naa a nuu wekeisia ti lɔnyi kɛɛ ti hugbɛmboi ma vale, kɛɛ numu kpele ti maahinda va ngoyila lɔɔhu.
3. Numu ɛ ye tɔnyi jisia kɛɛ hugbɛmboi jisia yayenge nahi kpuangɔ pilei na ma, tao gbɔma ɛɛ pindɛ kaa na wooma na ndɔlɔ kpele gomei ti ndani.

30. Ngayilii Ye Numugbɔyɔngɔ Mahupuui

Gbewogbe gbi na kɔlei ii hu na nu mu a nde ye kenga ti puilo na kɔɔ i ndɔlɔ ɔɔ ngoyila hugbate lɛɛnga ti lɔnyi kɛɛ ti hugbɛmboi mahugbua.
